

Karolina Kwak

Uniwersytet Jagielloński

Narzędzie: Lektura obowiązkowa, Adam Mickiewicz, *Śmierć Pułkownika* – 2-3 lekcje

Uwaga: Jeśli temat powstania listopadowego nie pojawił się na ostatnich lekcjach, warto wyświetlić krótki materiał, dostępny pod adresem: <https://www.youtube.com/watch?v=6SMMb0chnvo> (przynajmniej jego pierwszy fragment).

Temat: Powieść: „bohaterka” czy raczej: „kobieta – bohater”? Dowiedz się, kim była Emilija Plater!

Cele: uczeń, dokonując analizy tekstu lektury obowiązkowej, podejmuje refleksję nad rolami społecznymi kobiet i mężczyzn; wskazuje w tekście i nazywa środki stylistyczne, określa ich funkcję w utworze; samodzielnie wyszukuje informacje; wykorzystuje utwór klasyczny do twórczego działania – dokonuje przekładu intersemiotycznego.

Faza wstępna

1. Dwukrotne **odczytanie** przez nauczyciela **tekstu** Adama Mickiewicza pt. *Śmierć Pułkownika* bez ostatniej strofy. Podczas pierwszej lektury uczniowie notują słowa, których nie rozumieją (np.: rota, kulbaczyć, kordelas, dwururka, burka) i wspólnie z nauczycielem wyjaśniają je. W trakcie drugiego czytania zapisują informacje o tytułowym pułkowniku (np.: kona, wódz wielkiej mocy i sławy, ceniony przez lud, przed śmiercią żegna swój rynsztunek, jak Czarniecki, pobożny). Wspólne lub samodzielne zapisanie notatki.

Działania różnicujące: Dla uczniów, którzy mogliby mieć trudności z zapamiętaniem lub szybkim zapisaniem definicji słów, drukujemy słowniczki (**załącznik 1**).

2. **Podział na** czteroosobowe **grupy**. Uczniowie losują karteczki, na których znajdują się imiona i nazwiska. Grupy tworzą się przez poprawne ich połączenie: 1. Wanda Rutkiewicz, 2. Agnieszka Holland, 3. Wisława Szymborska, 4. Olga Tokarczuk, 5. Justyna Kowalczyk, 6. Eliza Orzeszkowa, 7. Pola Negri (**załącznik 2**). (Ponieważ nie wszystkie kobiety są przez uczniów kojarzone, a większość nazwisk nie ma końcówki wskazującej na rodzaj żeński, podczas tworzenia grup dochodzi do ciekawych sytuacji – „Ej, ja mam jakiegoś Kowalczyka”, które można wykorzystać do rozmowy na temat feminatywów.) W

skojarzeniu grup pomogą uczniom karty – wydrukowane lub wyświetlone na tablicy multimedialnej (załącznik 3.) Warto wspólnie przeczytać zamieszczone na nich informacje o poszczególnych osobach.

(Karty zostały opracowane w generatorze na stronie: http://magiaimiecz.eu/generator-kart/?fbclid=IwAR2woIwrvX3MGAw8Cq5_YJGyKkhty7vpB97dIDSZHURoExE207ea0CaETM)

Działania różnicujące: praca w grupach jest komfortowym rozwiązaniem zwłaszcza dla uczniów niepolskojęzycznych, którzy przysłuchując się rozmowie rówieśników oraz uczestnicząc w szukaniu rozwiązań, w naturalny sposób przyswajają wiedzę. Zwykle też w grupie koleżeńskiej łatwiej im dopytać o to, czego nie rozumieją (choć to warto obserwować).

Faza zaangażowania

3. Praca w grupach.

- A. **Etap I.** Każda grupa otrzymuje krótki tekst o sytuacji kobiet w XIX wieku (załącznik 4.), opracowany na podstawie artykułu Jolanty Syguły, pt. *Pozycja i rola kobiety w rodzinie na ziemiach polskich w XIX stuleciu*, dostępnego pod adresem:
https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/77675/syguła_pozycja_i_rola_kobiety_w_rodzinie_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Zadanie uczniów polega na podjęciu refleksji na temat sytuacji kobiet dziewiętnastowiecznych oraz współczesnych. Treść polecenia:

Przeczytajcie uważnie tekst i napiszcie 3-5 zdań na temat tego, co myślicie o postrzeganiu roli społecznej kobiet w XIX wieku i współcześnie. Co zmieniło się w sytuacji kobiet? Jeśli dostrzegacie jakieś różnice, opiszcie je krótko.

PODSUMOWANIE tego etapu pracy, wnioski: wskazanie zauważonych różnic, np. powszechny dostęp do edukacji, możliwość decydowania o własnej przyszłości, realizowania własnych pasji, wykonywania różnych zawodów, sprawczość itp.

Działania różnicujące: grupom, które mogłyby mieć problem z wyciągnięciem konstruktywnych wniosków, warto podsunąć pytania, np.: Jaki był dostęp do edukacji w Polsce kiedyś, a jaki jest współcześnie? Jakie role przypisywano dawniej kobietom, a jakie mężczyznom? Czy coś się zmieniło?

4. Wspólny powrót do *Śmierci Pułkownika*. **Odczytanie całości** i uzupełnienie notatek – pułkownik to Emilia Plater. Wpisanie utworu w kontekst epoki – powstanie listopadowe, sytuacja społeczna kobiet.

5. **Zapisanie tematu** lekcji.

6. Praca w grupach.

B. **Etap II.** Praca z tekstem lektury. Uczniowie analizują wskazane fragmenty utworu i uzupełniają otrzymaną kartę pracy (zadania 1-2 z **załącznika 5**). Podsumowanie pracy z tekstem, zwrócenie uwagi na funkcję środków stylistycznych. W tym miejscu warto się również zastanowić nad pytaniem zawartym w temacie: *Powiesz: „bohaterka” czy raczej: „kobieta – bohater”?* Dlaczego Mickiewicz użył tej drugiej formy? Której użyliby uczniowie? Dlaczego? (Najważniejsze jest formułowanie argumentów, szukanie uzasadnienia dla własnych intuicji językowych.)

C. **Etap III.** Samodzielne szukanie informacji. Kreatywne działanie. Na ostatnim etapie uczniowie zajmują się tworzeniem profilu facebookowego Emilii Plater bądź pisaniem trenu (zadanie 3 z **załącznika 5**). Aby zrealizować zadanie, szukają informacji w internecie. Mogą wykorzystać udostępnione im przez nauczyciela linki:

<https://polskieradio24.pl/39/156/Artykul/749121,Emilia-Plater-chciala-byc-druga-Joanna-dArc>

<https://www.youtube.com/watch?v=v6H8Eg-oU24>

https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza,obiekty,255,obiekt_emilia_plater.html

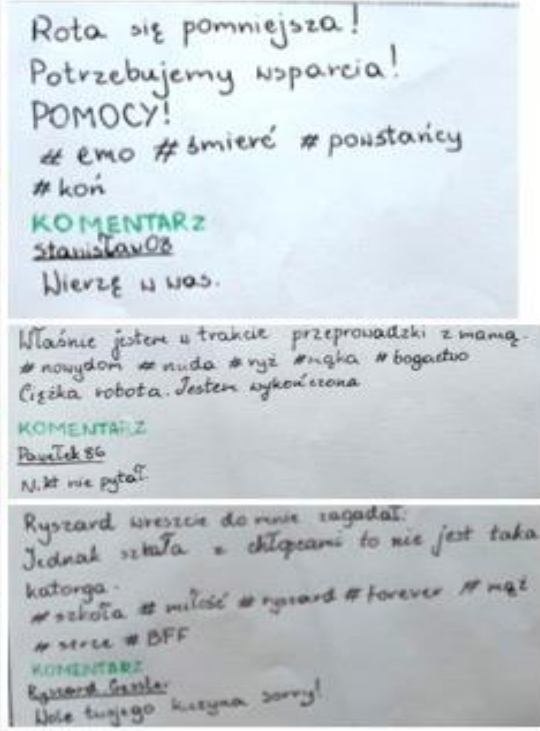
Faza podsumowująca

7. **Prezentacja prac** – profili facebookowych oraz trenów. Ustalenie najważniejszych informacji o Emilii Plater, kręgu znajomych (również tych wirtualnych, potencjalnych, z którymi mogłaby sympatyzować). Odczytywanie postów i komentarzy.

Działania różnicujące: podczas prezentacji pracy grup warto zwrócić uwagę na to, by uczniowie, którzy występują na forum klasy (zwykle nie bez przyczyny wybierani na liderów), dbali o formę, poprawność oraz spójność swoich wypowiedzi, a przez to mieli szansę na rozwój kompetencji językowych (oratorskich).

Przykładowe realizacje zadania:

Profile facebookowe:

Treningi:

TREN o Emilii

Ty w domu wielkim się wychowywałaś,
Ty swoją charyzmę wszystkim sądziłaś,
Emilio Plater. Czemu nam ta kobieta?
Świat ten okrutny tak szybko przesłania,
Twoje książki wszystkie kładę się na półkach,
nadzieję się opisać w te fragmenty.
Widzę Powstańców! - tak Ciebie zapamiętamy,
z dumą, zalem o Tobie opowiadałamy.
Twoja śmierć, cierpienie i ból wyświadcza,
lecz pamięć po Tobie na zawsze została.

...
Nie! nam wielki smutek uczęta!
He śmiesz też so siebie uścis!
Niezam okret uptygnęłaś na ocean śmierci.
Płaczem, pełen smagan i trudności.
Drago Emilio! Na świat wstrząsnęłaś
Bronie swojej granicy Nadzieję przepędziłaś
Nasze prsie smuć, lecz twój okret ostępną
W niemnej rozparzy, już nigdy nie powróisz
Na pole bitwy Drago Emilio!
Juz nigdy więcej nie uptygnaj!

Informacja o testowaniu narzędzia:

Narzędzie zostało przetestowane w trzech zespołach klasowych. Uczniowie chętnie brali udział w zaproponowanych działaniach. Praca nad profilem facebookowym Emilii Plater przysporzyła im sporo radości, sprzyjała zapamiętywaniu ciekawostek z życia bohaterki, kojarzeniu ze sobą faktów oraz przywoływaniu kontekstów epoki, niespodziewanym łączeniu osób z różnych środowisk, żyjących w dziewiętnastym wieku. Kilka grup zdecydowało się również na napisanie trenu.

Załączniki

Załącznik 1.

Śmierć Pułkownika – słowniczek:

rota – oddział piechoty zwykle złożony z 300 żołnierzy

kulbaczyć – osiodłać

kordelas – długi nóż myśliwski

burka – długa peleryna z kapturem

dwururka – strzelba z dwiema lufami

Załącznik 2.

Holland	Rutkiewicz	Szyborska	Negri
Holland	Rutkiewicz	Szyborska	Negri
Agnieszka	Agnieszka	Wisława	Olga
Kowalczyk	Wisława	Tokarczuk	Wanda
Kowalczyk	Olga	Tokarczuk	Wanda
Justyna	Justyna	Orzeszkowa	Pola
Eliza	Eliza	Orzeszkowa	Pola

Załącznik 3.

WANDA RUTKIEWICZ

Himalaistka

Polska alpinistka i himalaistka. Jako trzecia kobieta na świecie i pierwsza Europejka stanęła na Mount Evereście, najwyższym szczycie Ziemi i jako pierwsza kobieta zdobyła K2, a w sumie osiem z czternastu ośmiotysięczników. Zaginęła w Himalajach w 1992 roku. (Fot.: Zbiory Muzeum Sportu i Turystyki)

AGNIESZKA HOLLAND

Reżyserka

Polska reżyserka filmowa i teatralna, scenarzystka filmowa i aktorka, laureatka wielu nagród, np. Złotych Lwów, Platynowych Lwów czy FIPRESCI Platinum Award na Międzynarodowym Festiwalu Filmowym w Sofii. Jej film "W ciemności" był nominowany do Oscara w roku 2011. (fot. Mark Blinch / REUTERS / Forum)

WISŁAWA SZYMBORSKA

Poetka

Polska poetka, eseistka, krytyk, tłumaczka, felietonistka, nierozdzielnie związana z Krakowem. Szymborska wydała 13 tomików wierszy, które zostały przetłumaczone na ponad czterdzieści języków. W 1996 roku została laureatką Nagrody Nobla w dziedzinie literatury. (fot.: <https://www.szymborska.org>)

OLGA TOKARCZUK

Pisarka

Polska pisarka, eseistka, poetka i autorka scenariuszy, psychoterapeutka. Laureatka Nagrody Nobla w dziedzinie literatury za rok 2018, nagrody The Man Booker International Prize 2018 za powieść „Bieguni” oraz dwukrotnie – Nagrody Literackiej „Nike”. Córka nauczycieli. (Fot.: Łukasz Giza)

Załącznik 4.

Przeczytajcie uważnie tekst i napiszcie 3-5 zdań na temat tego, co myślicie o postrzeganiu roli społecznej kobiet w XIX wieku i współcześnie. Co zmieniło się w sytuacji kobiet? Jeśli dostrzegacie jakieś różnice, opiszcie je krótko.

Zdaniem tak romantyków, jak i pozytywistów*, kobiecość wiązała się ze świętością i wyniosłością, pozbawiona przy tym oznak indywidualizmu, uchodzącego za cechę negatywną i przejaw egoizmu. (...) Cóż zatem oznaczały słowa „będziesz kobieta” wypowiedziane przez rodziców do dzieci z chwilą ich dorastania. Według Elizy Orzeszkowej, w tonie takiej wypowiedzi słychać echo następujących czynności:

„staraj się siedzieć najciszej w najcieplejszym kąciku, unikaj tchnienia wiatru lub promienia słońca, trzymaj się prosto, mów cichutko, przechadzaj się powoli, spożywaj słodycze, roń łyż przy każdej wydarzonej sposobności [...] gdyż cnotą twoją ma być nieśmiałość – ozdobą słabość i łyż”.

(...) Aksjomatem** tychże czasów było przekonanie, że przeznaczeniem kobiety jest małżeństwo, macierzyństwo, gospodarstwo domowe oraz posłannictwo w konkretnej społeczności. Niezależność, aktywność społeczna czy możliwość podjęcia samodzielnej pracy wiązały się bezpośrednio z wykluczeniem kobiet z roli żony i matki (...). Taki skromny wycinek rzeczywistości, tzn. ognisko domowe i życie rodzinne, rezerwowały dla kobiet, w świetle badań Jadwigi Hoff, również kodeksy obyczajowe z XIX w. Dlatego też wychowanie miało przede wszystkim charakter domowy, a zdobywane wiadomości były cząstkowe i niekompletne. (...) Wierzono ponadto w to, iż serce i tradycja nauczy przyszlą matkę i żonę wszystkich rzeczy potrzebnych do wypełniania obowiązków rodzinnych. (...) Wiedza kobiety, jak dowodziła Eliza Orzeszkowa, ograniczała się do kilku podstawowych faktów. Z zakresu fizjologii człowieka wiedziała, że serce jest z lewej strony piersi, z astronomii, iż ziemia ma kształt kuli spłaszczonej z dwóch stron, a gwiazdy są oczami aniołów (...), z dziedziny fizyki, skąd deszcz się bierze i dlaczego w pokoju zimnym para z ust wychodzi. (...) Niekwestionowany pozostaje fakt, iż działalność kobiet była krępowana od najmłodszych lat życia. Przejawiało się to w preferowanym domowym sposobie kształcenia i sceptycznym*** podchodzeniu do wszelkich wyjazdów zagranicznych, tak aby mieć na oku poczynania córek (jeżeli nawet wyrażano na takowy zgodę, to dziewczęta pozostawały pod ścisłą kontrolą opiekunek). W sposób natomiast wyraźny widoczne było podczas aranżacji małżeństwa i wyboru odpowiedniego partnera na dalsze lata ziemskiej egzystencji. Znalezienie właściwego małżonka było jednym z fundamentalnych zadań wpisanych w poczet obowiązków rodziców, mająca zaś wstąpić w związek małżeński kobieta bardzo rzadko mogła wyrazić swoją wolę i postąpić zgodnie z głosem serca. (...) Swoboda wyboru i samodzielność działania zarezerwowane były dla niewielkiego grona kobiet cechujących się silną wolą i przedsiębiorczością, a takich w owym czasie było bardzo mało.

* romantycy i pozytywiści – przedstawiciele XIX wieku, epok: romantyzmu i pozytywizmu

** aksjomat – postulat, pewnik

*** sceptyczny – pełen wątpliwości, krytyczny

Fragmenty artykułu Jolanty Syguły, pt. *Pozycja i rola kobiety w rodzinie na ziemiach polskich w XIX stuleciu* https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/77675/syguła_pozycja_i_rola_kobiety_w_rodzynie_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Załącznik 5.

Pytania do tekstu wiersza Adama Mickiewicza pt., „Śmierć Pułkownika”

I. TREŚĆ

1. Kim był tytułowy Pułkownik? Scharakteryzuj krótko postać na podstawie wiersza.

.....
.....

Cechy wyglądu:

.....
.....

Cechy charakteru:

.....
.....

2. Kiedy rozgrywają się wydarzenia?

.....

3. Gdzie rozgrywają się wydarzenia?

.....

4. O czym świadczy fragment: „Stary żołnierz – on chce jak Czarniecki,/ Umierając swe żegnać
rynsztunki”?

.....
.....

II. ŚRODKI STYLISTYCZNE

1. Z pierwszej strofy wypiszcie 5 epitetów i określ ich funkcję:

.....

Funkcja:

2. Z drugiej zwrotki wypiszcie wyliczenie:

.....

oraz porównanie:

.....

Zastanówcie się, jaka jest ich rola w tekście.

3. Nazwijcie środek poetycki zawarty we fragmencie 3. zwrotki:

„wszedł ksiądz z Panem Bogiem” –

.....

4. Z ostatniej strofy wypiszcie wykrzyknienie:

.....

Jaką pełni ono funkcję?

.....

III. TWORZENIE – do wyboru:

A. Napiszcie TREN poświęcony bohaterce wiersza. Pamiętajcie o cechach tego gatunku: pochwała zmarłego, ukazanie cierpienia, ogromu poniesionej straty, ewentualnie pocieszenie, napomnienie.

B. Wyobraźcie sobie, że odnajdujecie na Facebooku konto, które należy do Emilii Plater. Jak mogłoby ono wyglądać? Wykonajcie projekt.

WSKAZÓWKI:

Profil powinien uwzględniać następujące informacje:

- datę i miejsce urodzenia,
- informacje o zainteresowaniach,
- imiona i nazwiska (lub sugestywne pseudonimy) znajomych z ewentualnymi wizerunkami (lub symbolami),
- nazwy grup, do których należy właścicielka profilu,
- 2-3 posty dodane przez bohaterkę, wraz z komentarzami znajomych.